ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
ГОДИШНИК, ТОМ V, 2026 – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
ANNUAL, VOL. V, 2026 – FACULTY OF EDUCATION

DOI: 10.69085/afp20265013

ДИСФУНКЦИОНАЛНАТА ИМПУЛСИВНОСТ КАТО ПРЕДИКТОР НА ТЪРСЕНЕТО НА УСЕЩАНИЯ

Майяна Митевска
majana.mitevska@uni-plovdiv.bg

Резюме: *Настоящото изследване разглежда взаимовръзката между дисфункционалната импулсивност и търсенето на усещания като показатели за психична неустойчивост. Теоретичната рамка се основава на концепцията на Zuckerman за търсенето на усещания и модела на Dickman за функционална и дисфункционална импулсивност. Изследването е проведено сред 80 участници чрез „Метод за оценка на психична неустойчивост и търсене на усещания“, разработен от Ангел Величков и Мария Радославова. Приложени са описателен, корелационен, дисперсионен и регресионен анализ. Резултатите показват статистически значима положителна връзка между търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност ($r = .367$, $p < .01$). Регресионният анализ установява, че дисфункционалната импулсивност е значим предиктор на търсенето на усещания ($\beta = .324$, $p = .004$), докато функционалната импулсивност не показва съществен предиктивен ефект. Получените данни показват, че необмисленото и рисково поведение е свързано с по-висока склонност към търсене на интензивни преживявания и психична неустойчивост. Изследването допринася за по-доброто разбиране на връзките между импулсивността и поведенческия риск в изследваната извадка.*

Ключови думи: *дисфункционална импулсивност, търсене на усещания, психична неустойчивост, импулсивно поведение, поведенчески риск*

DYSFUNCTIONAL IMPULSIVITY AS A PREDICTOR OF SENSATION SEEKING

Mayiana Mitevska
majana.mitevska@uni-plovdiv.bg

Abstract: *The present study examines the relationship between dysfunctional impulsivity and sensation seeking as indicators of psychological instability. The theoretical framework is based on Zuckerman's concept of sensation seeking and Dickman's model of functional and dysfunctional impulsivity. The study was conducted among 80 participants using the "Method for Assessment of Psychological Instability and Sensation Seeking" developed by Angel Velichkov and Maria Radoslavova. Descriptive, correlational, analysis of variance, and regression analyses were applied. The results reveal a statistically significant positive relationship between sensation seeking and dysfunctional impulsivity ($r = .367$, $p < .01$). Regression analysis demonstrated that dysfunctional impulsivity is a significant predictor of sensation seeking ($\beta = .324$, $p = .004$), whereas functional impulsivity did not show a significant predictive effect. The findings indicate that impulsive and poorly controlled behavior is associated with a higher tendency toward intense experiences and psychological instability. The study contributes to a better understanding of the relationship between impulsivity and behavioral risk in the studied sample.*

Keywords: *dysfunctional impulsivity, sensation seeking, psychological instability, impulsive behavior, behavioral risk*

В съвременната психологическа наука все по-голямо значение придобива изследването на личностните характеристики, които са свързани с импулсивността, психичната неустойчивост и склонността към търсене на силни усещания. Темата е особено актуална в контекста на поведението на младите хора, при които стремежът към нови, интензивни и понякога рискови преживявания може да бъде свързан както с адаптивно търсене на развитие и самостоятелност, така и с повишена вероятност от необмислени действия, рисково поведение и затруднен самоконтрол.

Търсенето на усещания се разглежда като личностна характеристика, свързана с потребността от нови, разнообразни и интензивни преживявания. В психологическата литература този конструкт се свързва с изследванията на Zuckerman, според които лицата с висока степен на търсене на усещания проявяват по-изразена склонност към приключения, риск, нови ситуации и силна стимулация (Zuckerman, 1979, 1994). От друга страна, импулсивността не е еднозначно явление. Dickman разграничава функционална и дисфункционална импулсивност (Dickman, 1990). Функционалната импулсивност се свързва с бързо и ефективно реагиране в ситуации, които изискват незабавни решения, докато дисфункционалната импулсивност се характеризира с прибързани, необмислени и често неадаптивни действия.

Актуалността на настоящото изследване произтича от необходимостта да се изясни доколко дисфункционалната импулсивност може да бъде разглеждана като фактор, който предсказва склонността към търсене на усещания. Това има значение както за психологическата диагностика, така и за превенцията на рисково поведение. При високи нива на дисфункционална импулсивност индивидът може да действа без достатъчна преценка на последствията, което увеличава вероятността от поведенчески прояви, свързани с риск, напрежение, емоционална нестабилност и затруднена саморегулация.

Целта на настоящото изследване е да се установи дали дисфункционалната импулсивност е значим положителен предиктор на търсенето на усещания като показател за психична неустойчивост. Във връзка с тази цел се поставят няколко основни задачи: да се анализират нивата на търсене на усещания, функционална и дисфункционална импулсивност в изследваната извадка; да се установят взаимовръзките между тези променливи; да се проследят евентуални различия по пол и възраст; както и да се провери предиктивната роля на дисфункционалната импулсивност спрямо търсенето на усещания.

Основната хипотеза на изследването е, че дисфункционалната импулсивност е значим положителен предиктор на търсенето на усещания. Допуска се също, че между търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност съществува статистически значима положителна връзка, както и че тази връзка е по-силно изра-

зена в сравнение с връзката между търсенето на усещания и функционалната импулсивност. Предполага се още, че е възможно да се наблюдават различия по пол при някои от изследваните показатели, докато възрастта няма да оказва съществено влияние върху нивата на търсене на усещания и импулсивност.

За реализиране на изследването е използван „Метод за оценка на психична неустойчивост и търсене на усещания“, разработен от Ангел Величков и Мария Радославова (Величков и Радославова, 2005). Методиката включва три основни скали: „Търсене на усещания“, „Функционална импулсивност“ и „Дисфункционална импулсивност“. Тя е представена в сборника „Методи за психодиагностика“ и е изградена върху теоретичните постановки на Zuckerman за търсенето на усещания и Dickman за функционалната и дисфункционалната импулсивност (Dickman, 1990; Zuckerman, 1979, 1994).

Статистическата обработка на резултатите включва описателен анализ, корелационен анализ на Pearson, еднофакторен дисперсионен анализ и линеен регресионен анализ. Чрез тези методи се цели не само да се опишат основните характеристики на извадката, но и да се провери дали дисфункционалната импулсивност има самостоятелен принос при обяснението на търсенето на усещания.

Теоретични постановки

Темата за дисфункционалната импулсивност като предиктор на търсенето на усещания се вписва в съвременните изследвания върху личностните фактори, свързани с рисково, прибързано и слабоконтролирано поведение. Търсенето на усещания се разглежда като стремеж към нови, интензивни и разнообразни преживявания, докато импулсивността се свързва с бързо действие, намален самоконтрол и недостатъчно обмисляне на последствията. Двете характеристики се изследват съвместно, тъй като са свързани с прояви на рисково поведение при млади хора (Stoyanova & Ivantchev, 2021a; Nikhila & Sivakumar, 2024).

Съвременните изследвания подчертават, че импулсивността не е еднороден конструкт. Разграничението между функционална и дисфункционална импулсивност е особено важно, защото функционалната импулсивност може да бъде свързана с бързо, но ефективно реагиране, докато дисфункционалната импулсивност предполага

прибързаност, грешки в преценката и повишена вероятност от неадаптивно поведение (Dickman, 1990). При млади хора дисфункционалната импулсивност проявява по-силен директен ефект върху търсенето на усещания в сравнение с функционалната импулсивност (Stoyanova & Ivantchev, 2021a). Изследване сред медицински специалисти също установява положителни връзки между търсенето на усещания и двата вида импулсивност, макар в тази специфична професионална група връзката с функционалната импулсивност да е по-силна (Stoyanova, Ivantchev, & Giannouli, 2021b).

От гледна точка на настоящото изследване това означава, че лицата с по-високи равнища на дисфункционална импулсивност по-вероятно ще търсят силни преживявания, нови стимули и ситуации с повишена емоционална интензивност. Това поведение може да бъде обяснено чрез по-слаб контрол върху импулсите и по-ниска способност за предварителна оценка на последствията. В този смисъл дисфункционалната импулсивност може да бъде разглеждана не само като съпътстваща характеристика, а като предиктор на търсенето на усещания (Stoyanova & Ivantchev, 2021a).

Връзката между импулсивността, търсенето на усещания и рисковото поведение има особено значение при младите възрастни. По-високите нива на търсене на усещания и импулсивност са свързани с по-голяма склонност към рисково поведение, включително действия, насочени към незабавно удоволствие, силна стимулация или преживяване на новост (Nikhila & Sivakumar, 2024). Това подкрепя разбирането, че търсенето на усещания невинаги е проблемно само по себе си, но може да придобие рисков характер, когато се съчетае с дисфункционална импулсивност.

Съвременният контекст разширява значението на тези конструкти и към дигиталното поведение. Проучване върху проблемна интернет употреба сред студенти показва, че импулсивността може да бъде значим предиктор на проблемни форми на онлайн поведение, което отразява трудности в саморегулацията и склонност към незабавно удовлетворяване на потребности (Pino et al., 2024). Това е важно, защото показва, че импулсивността и търсенето на усещания не са свързани единствено с класически рискови поведения, а и с нови поведенчески модели в дигиталната среда.

Следователно теоретичната основа на настоящото изследване се изгражда върху разбирането, че дисфункционалната импулсивност е личностен фактор, който повишава вероятността от търсене на интензивни преживявания. Тя се проявява чрез прибързани решения, недостатъчно обмисляне и по-слаба поведенческа регулация. В комбинация с потребността от новост и силна стимулация това може да доведе до по-високи нива на търсене на усещания и до повишен риск от психична неустойчивост и рисково поведение (Stoyanova & Ivantchev, 2021a; Nikhila & Sivakumar, 2024; Pino et al., 2024).

Определение на основните конструкти

В настоящото изследване основните психологически конструкти са търсене на усещания, функционална импулсивност и дисфункционална импулсивност. Те се разглеждат като свързани личностни характеристики, които имат отношение към психичната неустойчивост, самоконтрола и склонността към рисково поведение.

Търсенето на усещания представлява личностна склонност към търсене на нови, разнообразни, интензивни и емоционално наситени преживявания. То се свързва с потребността от силна стимулация, новост, динамика и преживявания, които могат да включват определена степен на риск. Лица с високи нива на търсене на усещания обикновено предпочитат непознати ситуации, промяна, приключения, експериментиране и по-висока емоционална възбуда. В контекста на настоящата тема този конструкт е важен, защото може да бъде свързан както с адаптивна активност и отвореност към нов опит, така и с повишена вероятност от рисково или импулсивно поведение (Zuckerman, 1979, 1994).

Импулсивността е личностна характеристика, която се изразява в склонност към бързо действие, недостатъчно обмисляне на последствията и затруднен контрол върху поведенческите реакции. Тя не се разглежда като напълно еднородно явление, тъй като може да има както адаптивни, така и неадаптивни прояви. Поради това в изследването се прави разграничение между функционална и дисфункционална импулсивност (Dickman, 1990).

Функционалната импулсивност се определя като способност за бързо и ефективно реагиране в ситуации, в които е необходимо не-

забавно решение. Тя има по-скоро адаптивен характер, защото позволява на индивида да действа своевременно, да се ориентира бързо и да използва възникнали възможности. При функционалната импулсивност бързината на реакцията не води непременно до грешки или негативни последици, а може да бъде свързана с ефективност, решителност и гъвкавост (Dickman, 1990).

Дисфункционалната импулсивност представлява склонност към прибързани, необмислени и често неадаптивни действия. Тя се проявява чрез недостатъчно планиране, слаб контрол върху импулсите, трудност при оценка на последствията и поведение, което може да доведе до грешки, конфликти или рискови ситуации. Именно този конструкт е централен за настоящото изследване, тъй като се предполага, че дисфункционалната импулсивност е значим предиктор на търсенето на усещания (Dickman, 1990).

Връзката между тези конструкти е особено важна, защото търсенето на усещания може да се прояви по различен начин в зависимост от равнището на импулсивност. Когато стремежът към нови и интензивни преживявания се съчетава с добра саморегулация, той може да има адаптивен характер. Когато обаче се съчетава с дисфункционална импулсивност, вероятността от рисково, необмислено и психично неустойчиво поведение се повишава.

Описание на методите

За целите на изследването е използван „Метод за оценка на психична неустойчивост и търсене на усещания“, разработен от Ангел Величков и Мария Радославова (Величков и Радославова, 2005). Методиката е предназначена за оценяване на личностни характеристики, свързани с психична неустойчивост, импулсивност и склонност към търсене на интензивни преживявания.

Методът включва твърдения, на които изследваните лица отговарят чрез избор между два отговора – „да“ или „не“. Този формат позволява сравнително бързо и ясно регистриране на индивидуалните нагласи, предпочитания и поведенчески тенденции. Съдържанието на айтемите обхваща различни прояви на търсене на новост, склонност към риск, бързина на реакцията, прибързаност, затруднен самоконтрол и готовност за действие в непознати или динамични ситуации.

В рамките на настоящото изследване са използвани три основни скали. Първата е скалата за търсене на усещания, която измерва склонността на индивида към нови, разнообразни, рискови и интензивни преживявания. Втората е скалата за функционална импулсивност, която оценява адаптивните прояви на бързо реагиране и способността за ефективно действие в ситуации, изискващи незабавна реакция. Третата е скалата за дисфункционална импулсивност, която измерва склонността към необмислени, прибързани и потенциално неадаптивни действия.

Извадка

Извадката включва 80 участници, от които 51 жени (63.8%) и 29 мъже (36.3%). Възрастта е представена чрез две категориални групи: от 20 до 30 години – 26 лица (32.5%), и от 30 до 50 години – 54 лица (67.5%). Тъй като в базата данни възрастта е въведена като категориална, а не като количествена променлива, не могат да бъдат изчислени точната минимална и максимална възраст, средната възраст и стандартното отклонение.

Статистически методи

Данните са обработени чрез статистическия софтуер SPSS. За анализ на резултатите са приложени няколко статистически метода. Най-напред е използван описателен статистически анализ, чрез който са изчислени средни стойности, стандартни отклонения, минимални и максимални стойности по всяка от трите променливи. Този анализ позволява да се представи общото равнище на търсене на усещания, функционална и дисфункционална импулсивност в извадката.

След това е приложен корелационен анализ на Pearson, чрез който се изследват силата и посоката на връзките между трите променливи. Този метод е подходящ, тъй като целта е да се установи дали по-високите стойности на дисфункционална импулсивност са свързани с по-високи стойности на търсене на усещания.

За проверка на различията по пол и възраст е използван еднофакторен дисперсионен анализ, известен като ANOVA. Чрез него се установява дали съществуват статистически значими различия между отделните групи по отношение на търсенето на усещания, функционалната импулсивност и дисфункционалната импулсивност.

Основният статистически метод за проверка на изследователската хипотеза е линеен регресионен анализ. Чрез него се проверява дали дисфункционалната импулсивност може да бъде разглеждана като значим предиктор на търсенето на усещания. В регресионния модел търсенето на усещания е зависима променлива, а функционалната и дисфункционалната импулсивност са независими променливи. Получените резултати позволяват да се установи относителният принос на всяка от тях за обяснение на вариациите в търсенето на усещания.

Анализ на резултатите

Резултатите от описателната статистика показват умерени средни стойности по всички изследвани показатели. Най-висока средна стойност се наблюдава при променливата „Търсене на усещания“ (M = 11.21). Основните описателни показатели са представени в Таблица 1.

Таблица 1. Описателна статистика на изследваните променливи

Променливи	N	Min	Max	M	SD
Търсене на усещания	80	0	20	11.21	4.07
Функционална импулсивност	80	2	10	6.01	1.81
Дисфункционална импулсивност	80	0	16	6.16	4.17

Дисфункционалната импулсивност (M = 6.16) се характеризира с по-висока стандартна девиация (SD = 4.17), което свидетелства за значителни индивидуални различия между изследваните лица. Това предполага наличие както на участници с ниска склонност към импулсивно и необмислено поведение, така и на лица с по-високи стойности по тази скала.

Функционалната импулсивност показва по-ниска вариативност (SD = 1.81), което означава относително по-хомогенни резултати в извадката. Данните сочат, че адаптивните форми на бързо вземане на решения са по-стабилно представени сред участниците. Матрицата на корелациите е представена в Таблица 2.

Таблица 2. Корелационен анализ между търсенето на усещания и импулсивността

Променливи	1	2	3
1. Търсене на усещания	1	.242*	.367**
2. Функционална импулсивност	.242*	1	.296**
3. Дисфункционална импулсивност	.367**	.296**	1

**p < .05; **p < .01*

Корелационният анализ установява статистически значими положителни връзки между всички изследвани променливи. Най-силна е връзката между търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност ($r = .367$, $p < .01$). Това означава, че с повишаването на дисфункционалната импулсивност се увеличава и склонността към търсене на интензивни и рискови преживявания. Резултатите от сравнението по пол са представени в Таблица 3.

Получените резултати подкрепят предположението, че необмисленото, прибързано и слабо контролирано поведение е свързано с по-висока потребност от стимули и нови усещания.

Установена е и положителна връзка между функционалната импулсивност и търсенето на усещания ($r = .242$, $p < .05$), макар и по-слаба. Това показва, че способността за бързо и ефективно реагиране в определени ситуации също е свързана с ориентация към динамични преживявания, но в значително по-малка степен от дисфункционалната импулсивност.

Таблица 3. Разлики по пол при изследваните променливи (ANOVA)

Променлива	F	p
Търсене на усещания	2.575	.113
Функционална импулсивност	6.832	.011
Дисфункционална импулсивност	0.009	.925

Резултатите показват наличие на статистически значими различия по пол единствено при функционалната импулсивност, $F(1, 78) = 6.832$, $p = .011$. По-високо равнище на функционална импулсивност е установено при мъжете ($M = 6.69$, $SD = 1.77$) в сравнение с жените ($M = 5.63$, $SD = 1.73$). Следователно мъжете в изследваната извадка демонстрират по-силно изразена склонност към

бързо и ефективно реагиране в ситуации, които изискват незабавно вземане на решение.

Не се установяват статистически значими различия между мъжете и жените по отношение на търсенето на усещания, $F(1, 78) = 2.575$, $p = .113$, и дисфункционалната импулсивност, $F(1, 78) = 0.009$, $p = .925$. Резултатите от сравнението по възраст са представени в Таблица 4.

Таблица 4. Разлики по възраст при изследваните променливи (ANOVA)

Променлива	F	p
Търсене на усещания	0.008	.929
Функционална импулсивност	0.322	.572
Дисфункционална импулсивност	2.388	.126

Не се установяват статистически значими възрастови различия по нито една от изследваните променливи ($p > .05$). Това показва, че в рамките на използваното групиране по възраст не са установени съществени различия в нивата на търсене на усещания, функционална импулсивност и дисфункционална импулсивност.

Участниците са разпределени в две възрастови категории: от 20 до 30 години ($n = 26$; 32.5%) и от 30 до 50 години ($n = 54$; 67.5%). Тъй като възрастта е въведена в базата данни като категориална, а не като количествена променлива, не могат да бъдат изчислени точната минимална и максимална възраст, средната възраст и стандартното отклонение. Параметрите на регресионния модел са представени в Таблица 5.

Таблица 5. Регресионен анализ: предиктори на търсенето на усещания

Предиктори	B	β	t	p
Функционална импулсивност	.327	.145	1.326	.189
Дисфункционална импулсивност	.317	.324	2.955	.004

$R = .393$; $R^2 = .154$; $F = 7.021$; $p = .002$

Резултатите от регресионния анализ показват, че моделът е статистически значим ($F = 7.021$, $p = .002$) и обяснява 15,4% от вариацията в търсенето на усещания ($R^2 = .154$).

Дисфункционалната импулсивност се явява значим положителен предиктор на търсенето на усещания ($\beta = .324$, $p = .004$). Това означава, че лицата с по-висока склонност към необмислени, прибързани и неадаптивни действия проявяват и по-силно изразена потребност от интензивни и рискови преживявания.

Функционалната импулсивност не показва статистически значим предиктивен ефект ($p = .189$), което предполага, че адаптивното бързо реагиране няма съществен принос за формирането на склонността към търсене на усещания.

Получените резултати потвърждават основната хипотеза на изследването, че именно дисфункционалната импулсивност е ключов психологически фактор, свързан с търсенето на усещания и психичната неустойчивост.

Обсъждане

Получените резултати подкрепят основната хипотеза на изследването, че дисфункционалната импулсивност е значим положителен предиктор на търсенето на усещания. Това означава, че лицата, които проявяват по-висока склонност към прибързани, необмислени и слабо контролирани действия, по-често търсят нови, интензивни и потенциално рискови преживявания. Този резултат е в съответствие с теоретичните постановки, според които търсенето на усещания се свързва с потребност от силна стимулация, а дисфункционалната импулсивност – с по-нисък самоконтрол и недостатъчна оценка на последствията.

Корелационният анализ показва статистически значима положителна връзка между търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност. Това потвърждава, че двете характеристики не са изолирани една от друга, а се проявяват като взаимосвързани личностни тенденции. Колкото по-високи са нивата на дисфункционална импулсивност, толкова по-силно е изразена склонността към търсене на усещания. Практически това може да означава, че човек, който действа прибързано, без достатъчно обмисляне, е по-склонен да се включва в ситуации, които носят новост, силна емоционална възбуда или риск.

Особено важно е, че дисфункционалната импулсивност се оказва по-съществен фактор от функционалната импулсивност. Макар функционалната импулсивност също да показва положителна връзка с търсенето на усещания, тя не е значим предиктор в регресионния модел. Това показва, че не всяка форма на бързо действие е свързана с повишен риск. Функционалната импулсивност може да има адаптивен характер, защото се свързва с бързо, но ефективно реагиране. За разлика от нея, дисфункционалната импулсивност е свързана с недостатъчно планиране, прибързаност и по-висока вероятност от неадекватна поведенческа реакция.

Регресионният анализ показва, че моделът е статистически значим и обяснява част от вариациите в търсенето на усещания. Макар обяснената вариация да не е много висока, тя е достатъчна, за да се приеме, че дисфункционалната импулсивност има самостоятелен принос при предсказването на търсенето на усещания. Това означава, че търсенето на усещания вероятно се влияе и от други фактори – например темперамент, социална среда, възрастови особености, семейно възпитание, групово влияние, ценностна система и предходен опит. Въпреки това дисфункционалната импулсивност се очертава като важен психологически предиктор.

Резултатите от дисперсионния анализ по пол показват статистически значима разлика единствено при функционалната импулсивност. Мъжете имат по-високо средно равнище на функционална импулсивност ($M = 6.69$; $SD = 1.77$) в сравнение с жените ($M = 5.63$; $SD = 1.73$). Това може да се тълкува като индикация за по-силно изразена склонност към бързо и ефективно реагиране при мъжете в рамките на изследваната извадка. Не се установяват значими различия по пол при търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност.

По отношение на възрастта не се установяват статистически значими различия по нито една от изследваните променливи. Сравнението е извършено между участниците на възраст от 20 до 30 години ($n = 26$) и тези от 30 до 50 години ($n = 54$). Резултатът следва да се интерпретира предпазливо, тъй като възрастта е въведена като категориална променлива и двете групи са с различна численост.

В теоретичен план резултатите потвърждават разграничението между функционална и дисфункционална импулсивност. Това разграничение е важно, защото позволява по-прецизно разбиране на импулсивното поведение. Не всяка импулсивност е проблемна. Бързото реагиране може да бъде полезно в ситуации, които изискват решителност и адаптивност. Проблем възниква тогава, когато бързината на реакцията е съчетана с липса на самоконтрол, прибързаност и недостатъчна преценка на последствията.

Практическото значение на резултатите се изразява в това, че дисфункционалната импулсивност може да се използва като важен индикатор при оценката на склонността към рисково поведение. При лица с високи равнища на дисфункционална импулсивност е възможно да се очаква по-силна потребност от новост, силни усещания и ситуации с повишен риск. Това има значение за психологическото консултиране, превенцията на рисково поведение, работата със студенти и млади хора, както и за разработването на програми за развитие на самоконтрол и умения за вземане на решения.

В обобщение, резултатите от настоящото изследване показват, че дисфункционалната импулсивност е съществен фактор, свързан с търсенето на усещания. Тя не само корелира положително с него, но и го предсказва статистически значимо. Това дава основание да се приеме, че повишената склонност към необмислени действия може да бъде един от механизмите, чрез които се формира посилна потребност от интензивни и рискови преживявания.

Заключение

Настоящото изследване беше насочено към анализ на връзката между дисфункционалната импулсивност и търсенето на усещания като показатели за психична неустойчивост. Получените резултати потвърждават основната хипотеза, че дисфункционалната импулсивност е значим положителен предиктор на търсенето на усещания. Установено беше, че лицата с по-високи нива на прибързаност, недостатъчен самоконтрол и склонност към необмислени действия проявяват и по-силна ориентация към нови, интензивни и рискови преживявания.

Корелационният анализ показа статистически значими положителни връзки между търсенето на усещания, функционалната импулсивност и дисфункционалната импулсивност, като най-

силна е връзката между търсенето на усещания и дисфункционалната импулсивност. Регресионният анализ допълнително потвърди, че именно дисфункционалната импулсивност има значим принос при обяснението на вариациите в търсенето на усещания, докато функционалната импулсивност не показва самостоятелен предиктивен ефект.

Резултатите от изследването подчертават значението на разграничението между функционална и дисфункционална импулсивност. Докато функционалната импулсивност може да има адаптивен характер и да подпомага бързото и ефективно реагиране, дисфункционалната импулсивност е свързана с повишен риск от необмислено и потенциално неадаптивно поведение. Именно това я превръща във важен психологически фактор при изследването на психичната неустойчивост и склонността към рискови преживявания.

Практическата значимост на изследването се състои във възможността дисфункционалната импулсивност да бъде използвана като индикатор за повишена склонност към рисково поведение. Това би могло да има приложение в психологическото консултиране, превенцията, образователната среда и работата с млади хора. Разбирането на връзката между импулсивността и търсенето на усещания би могло да подпомогне разработването на програми за развитие на самоконтрол, емоционална регулация и умения за вземане на решения.

Въпреки значимите резултати, настоящото изследване има и определени ограничения. Извадката е сравнително малка и включва неравномерно разпределение по пол – 51 жени и 29 мъже. Възрастта е въведена само чрез две категориални групи, което не позволява изчисляване на точна средна възраст и стандартно отклонение и ограничава по-прецизния анализ на възрастовите различия. Тези особености ограничават възможността за генерализиране на резултатите. В бъдещи изследвания би било полезно да се включат по-големи и по-разнообразни групи участници, точна количествена регистрация на възрастта и допълнителни психологически и социални фактори, които могат да влияят върху търсенето на усещания и импулсивността.

В обобщение може да се заключи, че дисфункционалната импулсивност има съществена роля за формирането на търсенето на усещания и представлява важен фактор, свързан с психичната неустойчивост и склонността към рисково поведение.

Литература

1. Величков, А., & Радославова, М. (2005). Методи за психодиагностика. София: Пандора Прим.
   Транслитерация: Velichkov, A., & Radoslavova, M. (2005). Metodi za psihodiagnostika [Methods for psychodiagnostics]. Sofia: Pandora Prim.
2. Dickman, S. J. (1990). Functional and dysfunctional impulsivity: Personality and cognitive correlates. Journal of Personality and Social Psychology, 58(1), 95–102. https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.1.95
3. Nikhila, T. L., & Sivakumar, P. (2024). Sensation seeking and impulsivity among young adults: Predictors of risky behavior. International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology, 12(5), 2787–2793. https://doi.org/10.22214/ijraset.2024.60181
4. Pino, M. J., Herruzo, C., Lucena, V., Trenados, Y., & Herruzo, J. (2024). A study of impulsivity as a predictor of problematic internet use in university students with disabilities. Frontiers in Psychiatry, 15, 1443289. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2024.1443289
5. Stoyanova, S., & Ivantchev, N. (2021a). Associations among functional and dysfunctional impulsivity: Direct and indirect effects on sensation seeking in youth (19–25 years old). Journal of Educational Sciences & Psychology, 11(1), 163–177. https://doi.org/10.51865/JESP.2021.1.15
6. Stoyanova, S., Ivantchev, N., & Giannouli, V. (2021b). Functional, dysfunctional impulsivity and sensation seeking in medical staff. Psychiatria Danubina, 33(Suppl. 10), S25–S29.
7. Zuckerman, M. (1979). Sensation seeking: Beyond the optimal level of arousal. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
8. Zuckerman, M. (1994). Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking. Cambridge University Press.